

Nigerijska prevarantska pisma

mag. David Modic, univ. dipl. soc. ped

“Če ne bi bilo požrešnih, naivnih in kriminalno nastrojenih žrtev, ki bi rade žele tisto, česar niso posejale, ne bi bilo prevar tipa 419.”

Nigerijska ambasada v Washingtonu, l. 2003

Uvod

Izraz Nigerijska prevarantska pisma oz. pisma 419, morda ni takoj prepoznaven. Vendar, če jih definiramo opisno – tista elektronska sporočila, kjer vas nekdo v polomljeni angleščini obvesti, da vam je bogati stric (čigar obstoj je bil do sedaj za vas popolna novost) zapustil milijone dolarjev v obliki zlatih palic in vse kar stoji na poti med vami in užitekarskim življenjem je plačilo majhne akontacije – naenkrat vemo mnogo več o temi tega članka. Nigerijska prevarantska pisma so postala nekaj povsem običajnega v naših poštnih nabiralnikih, postala so del vsakdana. Zvedavi bralec bo z nejevero vprašal, ali sploh še kdo nasede tako prozornemu poskusu prevare. Raziskave kažejo, da Nigerijska pisma še vedno prinašajo dobiček tistim, ki jih pošiljajo.

V tem članku bomo odgovorili na vprašanja o njihovi zgodovini (tako prevar kot prevarantov), o tipični strukturi nigerijskih pisem in o tem zakaj so tako uspešna.

Demografski podatki

Medmrežje je marca 2009 štelo dobrih milijardo in pol uporabnikov, po podatkih podjetja Internet World Stats¹. Ta podatek je sicer bolj kot ne posledica ugibanja – ko doma uporabljamo dostop do Medmrežja smo od zunaj videti kot en sam uporabnik, čeprav v istem trenutku sin igra *World of Warcraft*, medtem ko oče po *avtu.net*-u išče nov družinski karavan, mama pa preko *facebook*-a meče ovce v prijateljice. Aha, bo rekel kritični bralec, kaj pa če preštejemo število uporabnikov glede na unikatne poštno naslove? Tudi to ni tako preprosto, kot se zdi, saj ima veliko uporabnikov več kot en naslov (npr. službenega in zasebnega). No, pa dovolj o nezanesljivosti Medmrežne statistike – tisto kar lahko dokaj zanesljivo trdimo, da Medmrežje uporablja vsaj milijardo in pol uporabnikov, kar pomeni, da je skupina tarč prevarantov ogromna.

Gotovo je sicer res, da nismo vsi uporabniki Medmrežja dovolj naivni ali pohlepni, da bi nas obljube o neslutnem bogastvu prepričale, da smo mogoče tokrat prav mi naleteli na zlato žilo, na tisto priložnost, ki pride samo enkrat v življenju in nas bo osvobodila dnevne tlake.

¹ Glej <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>

V Sloveniji ni mogoče z lahkoto najti podatkov o tem, koliko denarja Slovenci letno izgubijo zaradi prevar, v Veliki Britaniji pa spletne prevare nanesejo prevarantom okroglih tri in pol milijard funtov na leto (Fischer, Lea, & Evans, 2008). V Združenih Državah so nigerijska prevarantska pisma v letu 2007 povzročila skoraj štiri in pol milijard dolarjev škode po podatkih nizozemske raziskovalne organizacije *Ultrascan Advanced Global Investigations*². Ultrascan je v letu 2009 sledil tristo tisoč aktivnim pošiljateljem nigerijskih prevarantskih pisem. V letu 2005 je ameriški *secret service* ustanovil posebno delovno skupino z imenom »Operacija 4-1-9«³. V tem letu je skupina prestregla tristo do petsto nigerijskih prevarantskih pisem na dan. V istem času je skupino klicalo v povprečju sto potencialnih žrtev na dan (Dyrud, 2005).

Raziskave so pokazale, da lahko prevaranti pričakujejo, da bodo posamezniki odgovorili na eno pismo od vsakih sto poslanih. Od tistih, ki so odgovorili na prevarantsko pismo, pa bo vsaj en posameznik na vsakih sto poslal denar. Preprosto povedano so nigerijska prevarantska pisma uspešna v približno 1% primerov (torej en na vsakih tisoč) (prav tam). Če upoštevamo podatek o tristo tisoč aktivnih pošiljateljih in če ohlapno računamo, da vsak izmed njih pošlje samo eno pismo na teden novemu uporabniku, jih še vedno **oseminštirideset na dan** ($(300.000/1000)/7$) zasluži na tuj račun. Glede na to, da je povprečna izguba na posameznika in prevaro v Združenih Državah le malo manj kot petnajst tisoč dolarjev (*Fraud Trends January - June 2009*, 2009), se nehamo čuditi nad tako velikimi izgubami na letni ravni.

Nigerijska prevarantska pisma sicer segajo še pred masovno uporabo elektronske pošte – l. 1998 so Ameriške oblasti na letališču JFK (New York) zasegle in uničile **skoraj dva in pol milijona** nigerijskih prevarantskih pisem v **3 mesecih** (Dyrud, 2005).

Zakaj Nigerija?

Kritični bralec bo sedaj rekel, da menda nigerijskih prevarantskih pisem ne pošiljajo samo Nigerijci. Ne? Morda presenetljivo praktično vsa nigerijska prevarantska pisma izvirajo iz Nigerije. Razlogov za to je več.

Na makroekonomskem nivoju prebivalci Nigerije niso bogati, dasiravno Nigerija izvažna nafto in njene derivate – naftni koncerni so v lasti tujih korporacij, tako da so avtohtoni prebivalci izločeni iz krogov, ki žanjejo dobiček. Še več, največji tuji prilivi, ki jih letno zasluži Nigerija, pridejo iz naslova nigerijskih prevarantskih pisem (Oyesanya, 2004).

Na mikroekonomskem nivoju gre za početje, ki je zelo dobro plačano, opravlja pa ga kader, ki je visoko izobražen. Zakaj pa so potem pisma napisana v polomljeni angleščini, bo rekel pozorni bralec. Zato, da verjamemo, da imamo opravka z nepismenimi bedaki, ki niso dovolj inteligentni, da bi nas prinašali okoli. O tem več kasneje. Prevare se masovno začnejo izvajati v

² <http://www.ultrascan.nl>

³ "4-1-9 operation"(ang. – op. prev.)

osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko Nigerija obuboža zaradi izjemno nizkih cen nafte na svetovnih trgih. Tuje korporacije pokupijo naftna podjetja in na cesti se znajde dobršen del visoko izobraženega kadra, ki se sooča z realno možnostjo, da bodo postali brezdomci in umrli od lakote (Zuckoff, 2005). Ta univerzitetno izobražen kader se organizira in prične izdelovati in pošiljati nigerijska prevarantska pisma po vsem svetu (Dyrud, 2005). Raziskave kažejo, da gre za organiziran kriminal, ki ga vodijo odvetniki, računovodje in diplomirani kemiki (prav tam).

Če pojav zbanaliziramo, gre za posel, kot katerikoli drug (seveda s to razliko, da ta ni zakonit). Zaposleni so organizirani v piramidni shemi, kjer tisti pri vrhu dobro zaslužijo, tisti, ki pa so šele začeli pa upajo na zaslužek kasneje. Vodilni kader novači mlade diplomante in maturante – pred Univerzo pridejo v črnem mercedesu, odpeljejo potencialne novince v svojo vilo na obali in jim rečejo: »Vidiš, vse tole je lahko tvoje, če boš trdo delal zame.« Novinci masovno pošiljajo elektronsko pošto in ko jim nekdo odgovori, o tem obvestijo nadrejene, ki prevzamejo prevaro (Zuckoff, 2005).

Dodatna olajševalna okoliščina za storilce je, da Nigerijska vlada običajno ne preganja storilcev. Vsakih nekaj let, kakšen izmed vladnih uradnikov zatrdi, da bodo tokrat res pričeli s pregonom (Moses, 2009), vendar do sedaj kakšnega večjega učinka ali obsežne akcije ni bilo. Na to stanje močno vplivata dva dejavnika. Pošiljatelji prevarantskih pisem so zvezdniki v očeh nigerijskega slehernika. Vidi jih kot moderne *Robin Hood-e*, ki bogatašem iz razvitega sveta jemljejo denar, ker si ga tako ali tako ne zaslužijo (Dixon, 2005). Drugi pomembni dejavnik pa je, da Nigerija kotira pri vrhu svetovne korupcijske lestvice – ocenjena je z 1.9 na lestvici od 1 do 10 in samo Bangladeš je ocenjen kot bolj skorumpiran v svetovnem merilu (Cukier, Nesselroth, & Cody, 2007). Tako kaže, da nigerijska vlada ne čuti prehude potrebe, da bi zajezila reko nigerijskih prevarantskih pisem, ki se valijo na zahod.

Izraz *prevare* ali *pisma 419* izhaja iz 419. člena nigerijskega kazenskega zakonika (38. poglavje), ki se nanaša na prevare (Dyrud, 2005; Zuckoff, 2005).

Mehanika prevar 419

Etiološko gledano pisma 419 niso posebno inventivna glede na svojo mehaniko. Splošno gledano jih lahko uvrstimo v t.i. "*sheme predhodnega plačila*"⁴, kjer v zameno za kasnejšo (fiktivno) veliko pridobitev žrtev najprej vложи nekaj svojih sredstev (Cukier, et al., 2007). To pomeni, da obstoj Medmrežja seveda ni ključen za tovrstne prevare – čisto navadna pošta ravno tako deluje.

Prvi zabeleženi primeri tovrstnih prevar segajo v 16. stoletje. Gre za t.i. "*pisma španskega zapornika*" – tarče so bili angleški aristokrati, ki so dobili pismo bogatega fiktivnega sonarodnjaka, ki naj bi bil zaprt v Španiji. Na prostost naj bi ga španske oblasti spustile šele, ko

⁴ Advance fee schemes (ang. – op. avt.)

bi plačal določen znesek. Zaprti Anglež je sicer zelo premožen, vendar trenutno ne more do svojih sredstev in zato za pomoč prosi bodočo žrtev. Takoj, ko bo denar dobil in predal, ga bodo spustili in ko pride nazaj v rodno Anglijo, bo denar *seveda* povrnil z obrestmi (*Zuckoff, 2005*). Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da se za predanimi sredstvi in fiktivnim španskim zapornikom potem izgubi vsaka sled.

Mehansko gledano torej ne gre za veliko spremembo. Bogati sonarodnjak ne obstaja, tako kot ne obstaja bogati stric iz Nigerije. Denar, ki ga žrtev pošlje v upanju, da bo bogato poplačana v prihodnosti, ostane v žepih storilcev, ki potem izginejo. V primeru nigerijskih prevarantskih pisem velja povedati še to, da v skoraj vseh primerih ne gre za enkratni znesek, temveč za veliko število majhnih vsot, ki so razporejene v času.

Naslove žrtev storilci pridobijo iz spletnih forumov, spletnih seznamov zaposlenih v podjetjih *in t.i. "liste lahkovernežev"*⁵, kamor žrtev najhitreje pride tako, da odgovori na kako *419 pismo* ali pa dejansko tudi pošlje denar (*Dyrud, 2005*). Storilci sami si med seboj prevzemajo žrtve in nič neobičajnega ni, če se nekdo v relativno kratkem kratkem času zaplete v več prevar naenkrat.

Ko je žrtev enkrat v sistemu, prične dobivati večje količine neželene pošte (*Dyrudova* je v času svoje raziskave dobivala v povprečju *11 419 pisem* na mesec) (prav tam).

Tipičen potek *nigerijske* prevare

Stilistično gledano so pisma *419* večinoma napisana v polomljeni angleščini. Tak stil je izbran namenoma, saj zaziba žrtev v lažen občutek varnosti, ko si misli, da ga nekdo, ki niti angleško ne zna, že ne bo prinesel naokrog (*Cukier, et al., 2007*).

Kljub temu, da se, globalno gledano, nigerijska pisma v vsebini razlikujejo med seboj, vseeno lahko poiščemo njihove skupne točke.

Vedno gre za obljubo dobička v prihodnosti. Znesek je odvisen od tipa pisma, ravno tako valuta (zlato, dolarji ipd). Za to, da bi posameznik lahko prišel do denarja pa mora najprej plačati določene dajatve. Žrtev dobi pismo »visokega državnega uradnika«, ki je lahko bankir, odvetnik, vdova vojaškega diktatorja, kraljev nezakonski sin..., ki žrtvi pove, da ima dostop, do večje količine denarja, kot je npr. dediščina, bančni račun preminulega vojnega zločinca, rezervna sredstva vojaškega diktatorja ipd.

Da bi prišel do denarja pa uradnik rabi sredstva za davščine, koleke, plačilo odvetniški pisarni, carinske dajatve in tako naprej.

V zadnjem času se pojavlja vedno več pisem nigerijskih »leptic«, ki po zmenkarskih spletnih straneh iščejo osamljene, premožne samske moške in se dogovarjajo za zmenke. V primeru, da žrtev v vabo zagriže, mu povedo, da bi se rade dobile z njim v njegovi državi, kar pa pomeni, da rabijo denar za

⁵ *sucker-lists (ang. – op. avt.)*

avionsko karto, vizo, najemnino za stanovanje, podkupnine uradnikov in tako naprej. Slike, ki jih prevaranti uporabljajo so ponavadi nigerijske manekenke ali tv voditeljice.

Druga različica, ki se pojavlja v zadnjem času so nigerijski »študenti«, ki bi radi najeli stanovanje v tuji državi, npr. Združenih državah Amerike. Lastniku nepremičnine sporočijo, da bi radi plačali najemnino nekaj mesecev vnaprej preko »podjetja«, ki jim plačuje šolnino, zato bi najraje najemodajalcu poslali ček dotičnega podjetja. Ker ne bi radi tega počeli večkrat in ker še nimajo odprtega bančnega računa v državi, ki jo kanijo obiskati, bodo poslali ček v večjem znesku, ki bo vključeval tudi denar za avionsko karto, potne stroške, ipd. Najbolj preprosto bi bilo, če bi nato najemodajalec unovčil ček in jim del zneska poslal nazaj... Žrtev ček unovči, del denarja pošlje nazaj, na kar se izkaže, da je bil ček ponarejen, denarja ni več, »študent« pa ne odgovarja več na klice in elektronsko pošto.

Tretja različica, še posebej veliko uporabljana v letu 2008 je, da nekdo dobi elektronsko pošto prijatelja, ki naj bi bil na poslovnem popotovanju v Nigeriji ali na Nizozemskem. Gre dejansko za osebo, ki jo žrtev pozna. Ta prijatelj naj bi bil okraden, izgubil je denarnico, prenosni računalnik, potni list, avionsko karto, vse. Tudi mobilni telefon, zato res nima smisla, da bi ga poskušali priklicati. Sedaj prosi za pomoč žrtev, ki naj mu pošlje manjšo vsoto denarja, za avionsko karto in nadomestilo potnega lista. Ker sam nima nobenih osebnih dokumentov, je srečal prijaznega Nigerijca, ki mu je dovolil, da uporabi njegov bančni račun ali pa naslov za potovalne čeke. Zgodba je lahko tudi resnična, do te mere, da so prijatelja res okradli in v primeru, da ga poskušate priklicati nihče ne dviga telefona, ali pa telefon dvigne storilec. Vendar denar ali potovalni čeki ponavadi ne pridejo do prijatelja.

Ena od različic predvideva, da se žrtev razglasi kot zakonit dedič premoženja, ki ostaja v nigerijski banki, druga da žrtev ustanovi podjetje v Nigeriji, ki naj bi potem izdalo račun za sredstva, tretja da odpre bančni račun v Nigeriji kamor naj bi se sredstva pretočila.

Po prvem plačilu, mora žrtev plačati samo še eno dajatev, da se dokoplje do denarja. In za drugim plačilom, spet samo še eno in tako naprej (prav tam). V vseh pismih je končni dobiček že skoraj na dlani in tisto, kar bo pridobljeno daleč odtehta začetni vložek.

Gre za t.i. pomoto izgubljenega plačila⁶(Arkes & Ayton, 1999; Arkes & Blumer, 1985). V ekonomiji se izraz izgubljeno plačilo (sunk cost) uporablja, ko govorimo o nekem znesku, ki ga ne bomo več dobili nazaj. Zanimivo je, da ljudje v določenem trenutku prenehajo razmišljati racionalno in rečemo: »*Kamor je šel bik, naj gre še štrik.*« V primeru Nigerijskih prevarantskih pisem to pomeni, da žrtev v neki točki oceni, da mora nujno dobiti obljubljeni nagrado, saj je v transakcijo vložila že toliko denarja, da se ji preprosto ne izplača prenehati, ker ve, da če neha, zagotovo ne bo dobila nič. Tako, nič kaj racionalno, še naprej plačuje navkljub temu, da izgublja vedno več.

Če žrtev nima denarja, ji storilec ponudi možnost unovčenja njegovih (ponarejenih) čekov. Pri tej transakciji žrtev običajno vrne 90% denarja storilcu, 10% pa zadrži zase, vendar v končni fazi tudi tistih 10% porabi za razne dajatve (Rusch, 1999).

⁶ Sunk cost fallacy (ang. - op. avt.)

Unovčevanje ponarejeni čekov je kaznivo dejanje, kar na eleganten način pripelje do tega, da je žrtev naenkrat soudeležena pri pranju denarja in obenem predmet kazenskega pregona v domači državi.

V vmesnem času žrtev dobi *ogromne* količine dokumentov, opremljenih z državnimi grbi in pomembnimi žigi. Včasih je eden od dokumentov tudi pooblastilo za razpolaganje s celotnim žrtvinim premoženjem. Ker je pisem – tako dopisov, dokumentov, aneksov in potrdil tako veliko, se lahko zgodi, da žrtev podpiše tudi tako pooblastilo. Poznamo primere, kjer je žrtev podpisala tovrstno pooblastilo in nekaj mesecev kasneje ugotovila, da je »njen pravni zastopnik« prodal hišo v kateri živi z družino in da se morajo izseliti.

Ob tem je treba poudariti, da ni nujno da so dokumenti, ki jih žrtev dobiva, ponarejeni. Kot je že bilo omenjeno v tem članku, je korupcija v Nigeriji tako vse-prisotna, da je povsem mogoče, da gre za pristne dokumente, ki jih je podpisal skorumpirani predstavnik oblasti, ali pa da je državni uradnik proti plačilu »posodil« žige in formularje storilcu. Lahko mu je tudi oddal svojo pisarno za nekaj ur. V več primerih so žrtve zares obiskale nigerijske »uradnike« v Nigeriji, v »njihovih pisarnah«, med uradnimi urami (Cukier, et al., 2007). Tako se ne gre zanašati na to, da je tisto kar vidimo tudi dejansko realna situacija.

V več primerih so storilci žrtve prestregli že kar na letališču v Lagosu in jih v »državnih« limuzinah odpeljali do »državne palače«, kjer so v neki naključni pisarni opravili primopredajo papirjev ali denarja, jih odpeljali v »hotel« in jih tam pustili. Ko se je izkazalo, da denarja v resnici ni, so storilci že davno daleč stran, žrtev pa je deset tisoč kilometrov stran od doma v zanikrni hotelski sobi v revnem predelu mesta, kamor taksiji ne vozijo.

Končnica prevare se lahko izteče tako, da je žrtev povabljena nekam v tujino (Lagos, Amsterdam ali London so najbolj prevladujoči cilji poti), kjer sreča svoje storilce v živo. V tej točki ga lahko ubijejo, če se izkaže, da nima več nobenih sredstev in je v tem smislu povsem nekoristen za storilce. Lahko ga ugrabijo in zahtevajo odkupnino od sorodnikov ali prijateljev. Lahko pa mu dajo kovček pobarvanega »denarja«, ki bi ga bilo treba samo še »oprati«. Pred njegovimi očmi »operejo« sto dolarski bankovec, ki je v resnici tudi edini resnični denar v kovčku, magična tekočina pa je v resnici zabarvana solna raztopina. Seveda tekočina nujna za razbarvanje ni zastoj, zato bi moral plačati res čisto zadnji znesek in oditi z »denarjem«. Kasneje v hotelski sobi žrtev ugotovi, da je razbarvan denar ponarejen, ali pa gre za časopisni papir narezan v obliki denarja (prav tam).

Psihološki mehanizmi povezani s pismi 419

Poti prepričevanja⁷ (Langenderfer & Shimp, 2001; SanJosé-Cabezudo, Gutiérrez-Arranz, & Gutiérrez-Cillán, 2009) so pomemben del pri procesu odločanja. Gre za vprašanje, na kakšen način nekoga prepričamo, da si izbere določeno opcijo. Poznamo dve poti – *centralno* oz. direktno, kjer naj bi sistemski in logični argumenti pripeljali do ugodne reakcije in spodbudili osebo na drugi strani, da globoko razmisli in sprejme optimalno izbiro (Fischer, et al., 2008). Po domače povedano gre za tehniko, kjer so karte na mizi in kjer računamo, da bo teža naših argumentov prepričala posameznika. Druga pot je t.i. *periferna*

⁷ routes to persuasion (ang. - op. avt.)

oz. indirektna, kjer iščemo bližnjice in emocionalne reakcije, ki naj spodbudijo osebo na drugi strani, da ne razmišlja, ampak se preprosto strinja z nami (prav tam).

Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da se prevaranti raje poslužujejo perifernih poti – le malo verjetno je, da se bo nekdo pustil prevarati, če mu storilec vnaprej in jasno da vedeti, da bo na koncu ostal brez vsega in da ga bodo bodisi zaprli v lastni državi ali pa ubili v Nigeriji.

Storilci torej igrajo na karto čustev, bodisi religioznih (... sama *Božja volja je bila, da sem vas našel...*), bodisi zaščitniških (... *pomagajte mi, ubogi osamljeni in zapuščeni vdovi...*), bodisi grabežljivih (... *denar bova delila 50:50. Pomislite, že naslednji teden imate na računu lahko 50 milijonov dolarjev ...*), bodisi odrešitvenih (... *nikoli več ne boste revni niti vi, niti vaši otroci ...*) ali pa povsem mesenih (... *tako rada bi se te dotaknila in s prsti šla skozi tvoje lase ...*)

Periferne poti prepričevanja so problematične ravno zato, ker zapeljejo žrtev stran od racionalnega odločanja. V našem primeru je njihov cilj, da se žrtev nikoli ne vpraša zakaj je bila izbrana ravno ona in kako to, da do danes ni še nikoli slišala za svojega bogatega preminulega nigerijskega sorodnika.

Sama nigerijska prevara je zasnovana tako, da pokrije čim več faktorjev, zato je v resnici znotraj sebe manj kot konsistentna. Tisti posamezniki, ki tako nekonsistentnost odkrijejo običajno odstopijo od prevare, razen v primeru, kjer verjamejo, da lahko prevarajo prevaranta (kar pa je v resnici v nekaterih primerih cilj prevaranta. Torej ne, da bo na koncu sam prevaran, ampak, da žrtev misli, da ji bo uspelo). Raziskave kažejo, da je pretirana samozavest najpomembnejši faktor uspešnosti prevare.

Dodaten element, ki vpliva na uspešnost prevare je, še posebej pri starejših posameznikih, dejstvo, da se vsaj nekdo ukvarja z njimi (Langenderfer & Shimp, 2001). Starejši posamezniki večkrat vedo, da jih nekdo izrablja, vendar jih vodita dva elementa – ne bi radi izneverili pričakovanj storilca, ker je to nevzgojeno in nesramno. Obenem pa si želijo socialne interakcije – na nek izkrivljen način plačajo storitev, torej to, da se nekdo ukvarja z njimi. Avtor tega članka bi rad poudaril, da ne želi črniti starejše populacije – če je že kaj narobe s tem zatečenim stanjem, je narobe to, da se otroci in svojci ne ukvarjajo s svojimi starši ali sorodniki.

Ob tem je zanimivo, da se tveganje za izrabo poveča tako ob neizkušenosti ob uporabi medija - ker posamezniki pričakujejo, da bodo prevarani, to tudi so – in ker se ne zavedajo kaj vse se lahko zgodi. Tveganje za viktimizacijo pa se poveča tudi ob visoki domačnosti z medijem, saj v tem primeru posamezniki niso tako pozorni, oziroma imajo lažen občutek samozavesti (Dutton & Shepherd, 2004), kar zniža njihov prag nezaupljivosti.

Nigerijska pisma v sebi skrivajo elemente pravljичnosti (Cukier, et al., 2007) – pomislite – od posameznika pričakujejo da postane nekritičen – kljub temu, da pisma na začetku skoraj nikoli niso naslovljena nanj osebno, naj bi še vedno verjel, da je ravno on tisti izbranec, milijonti obiskovalec neke spletne strani, naključno izžrebani posameznik, ki je zadel na lotu, čeprav ni kupil srečke. V večini pisem najdemo nejasne namige na tretjo osebo, ki naj bi nas prevarantu priporočila, kar sicer preusmeri skepso od prevaranta (ki očitno hoče samo dobro) proti tej, ponavadi neznani, tretji osebi, ki nas je izbrala iz nekega magičnega razloga (prav tam). Realistično gledano bi v primeru, ko bi nam nekdo res hotel

podariti milijon funtov, ta posameznik verjetno vložil vsaj toliko truda, da bi odkril kako nam je v resnici ime.

Večina pisem 419 vsebuje reference na tekoče dogodke, skupaj s spletnimi naslovi. Običajno se nanašajo na naravne ali humanitarne nesreče (prav tam). Gre za kršenje verige zaupanja – storilec ponudi verodostojen vir in na ta način sebe naredi bolj verodostojnega – *saj piše v New York Timesu, da je bogati vojaški diktator res umrl, torej ni vrag, da žrtvi ne bi pisala vdova pravkar pokojnega.*

Če gledamo na pisma 419 s stališča dramatike, vidimo, da skoraj brez izjeme vsebujejo stereotipne zgodbe, ki v grobem sledijo več mitom, npr. »od trnja do zvezd« – storilec se ponavadi predstavi kot slehernik, ki je celo življenje garal v neki duhamorni službi (bančni uradnik, odvetnik, gradbenik) ali pa neuslišana, zatirana vojaška vdova, ki se ni strinjala z moževimi bolj ne-humanitarnimi dejanji, vendar je pač nikoli nihče ni upošteval. Oba sta imela srečo samo enkrat v življenju, ko sta naletela na bogastvo, ki ga ponujata sedaj ponujata drugemu malemu človeku – nam. Zgodba je učinkovita ne več nivojih – po eni strani vzbuja sočustvovanje in po drugi identifikacijo. Občutek, da smo v neki stvari skupaj, da se borimo proti skupnemu sovražniku, ki ga predstavlja kar nepošteni svet, ki ne poskrbi za male ljudi, kot sta to storilec in žrtev. Storilec sporoča žrtvi, da tudi malim ljudem lahko uspe, če držijo skupaj – vse to pa bi bilo morda dolgoročno bolj učinkovito, če bi storilec res nameraval delovati v dobro žrtve.

Drugi tak mit je »vreča zlata na koncu mavrice« – vedno gre za nek znesek ali dobiček, ki je nesorazmeren z dejanskim vložkom in bi pomenil zelo dobro kupčijo za žrtev, če bi transakcija tudi v resnici obstajala. V tem smislu prevarant računa tudi na posameznikov pohlep in nemoralno naravo, *češ, pa kaj, če si nečesa ne zaslužim, vse kar lahko dobim od sveta mi tako ali tako pripada.* Če bi žrtev razmišljala o tem, kaj si v resnici zasluži in koga ta posel oškoduje, bi nasedla veliko težje. Od tu izhaja izraz, da je težko prevarati poštenega človeka (Duffield & Grabosky, 2001).

Liki, ki nastopajo v nigerijskih pismih ravno tako sledijo mitom in arhetipom – od Robina Hooda (Dixon, 2005) – na primer gradbincev, ki mu država noče poplačati njegovega znoja in solza, rabi žrtvino pomoč pri trganju denarja iz krempljev bogatašev, ker bi rad nahranil svojo sedem-člansko družino; do princeske v težavah, ki išče princa na belem konju (Cukier, et al., 2007) – na primer hčerka plemenskega poglavarja, ki rabi denar za pobeg iz države, ki je *tako* kruta do žensk (fiktivna fotografija priložena); do dobre vile (prav tam), ki je podedovala ogromno denarja, vendar se ne znajde s financami in bi raje videla, da bi z denarjem upravljala žrtev in si delila dobiček na pol.

Nagrada, ki jo storilec ponuja, je brez izjeme večja kot bi si jo usluga, ki jo rabi, zaslužila. Gre za obrnjeni socialno-psihološki mehanizem recipročnosti (Rusch, 1999). Gre za to, da prilagojeni posamezniki čutimo potrebo po tem, da bi poravnali račune – če nam nekdo naredi uslugo, bi jo radi vrnil, raziskave pa so pokazale, da se čutimo obvezane vrniti uslugo, tudi če je v našo škodo in nesorazmerna s prejšnjo uslugo (prav tam). Pri pismih 419 gre za ravno obratno stvar, končno je žrtev del skupine tistih, ki dobijo več kot izgubijo. Tudi ta percepcija nenadnega in nepričakovanega srečnega naključja preprečuje žrtvi, da bi se predolgo mudila pri detajlih, ki bi ob bolj pozornem pregledu razkrinkali storilca in pomanjkljive temelje prevare (Cukier, et al., 2007).

Kaj storiti

V preteklosti so se preventivni mehanizmi izkazali za dokaj neuspešne. Za to obstaja več razlogov – Medmrežje kot ogromna tvorba, največja zakladnica informacij na svetu, onemogoča lahek dostop do prav teh informacij, ki jih hrani. Mehanske rešitve na tehnološkem nivoju bodisi niso učinkovite, bodisi niso praktične (npr. izklop Nigerije iz Medmrežja), ker bi pomenile odtujevanje pravic tistim, ki niso naredili ničesar nemoralnega ali nezakonitega. Na nivoju posameznika je morda najbolj učinkovita rešitev razmišljanje o tem, da *zastonj kosilo ne obstaja*. Na nivoju skupin so se v zadnjih letih pojavile združbe posameznikov, ki *varajo prevarante*⁸. Člani teh skupin pravijo, da to počnejo zato, da zapravljajo čas storilcem, ki potem nimajo časa izrabljati lahkovernosti ostalih uporabnikov Medmrežja. V resnici verjetno to počnejo za zabavo. Velikokrat so te kontra-prevare skrajno elaborirane in njihovi avtorji vpeljujejo vanje več fiktivnih likov, občasno tudi fiktivne nigerijske prevarante, pravnike, vodje policijskih skupin ipd. Taka dopisovanja lahko trajajo tudi po več mesecev, arhivi pa so javno dostopni na svetovnem spletu. Bralec, ki ima čas in voljo lahko obišče spletno strani <http://www.419eater.com> ali <http://www.scambuster419.co.uk> za nekaj uric brezskrbne zabave.

Zaključek

Gotovo je, da so pisci nigerijskih prevarantskih pisem razvili sistem brez večjih lukenj. Osredotočeni so na ogromno ciljno skupino, tudi če so skrajno neuspešni in njihove prevare uspejo samo enkrat na vsakih tisoč primerov, še vedno živijo zelo lagodno. Marketinške strategije jim nudijo obilo materiala za snovanje boljših in boljših lažnih ponudb. Pregovor pravi, da upanje umre zadnje in tako bodo vedno imeli na voljo ljudi, ki bodo upali. Upali, da se je ravno njim nasmehnila sreča. Upali, da bodo obogateli brez kakršnegakoli predhodnega vložka. Upali, da je na koncu mavrice res vreča zlata. Pisci pisem 419 se zanašajo na to, da bomo ljudje zase vedno verjeli, brez trohice dvoma, da smo nekaj posebnega, da si zaslužimo biti boljši kot ostali, da je v veselju vse urejeno v točki, ko zaslužimo na račun drugega. Ironično je, da tako storilci, kot žrtve verjamejo isto, vendar v našem primeru storilci te fantazije sebi tudi potrjujejo, seveda na račun žrtev.

Literatura

- Arkes, H. R., & Ayton, P. (1999). The sunk cost and Concorde effects: Are humans less rational than lower animals? *Psychological Bulletin*, 125(5), 591-600.
- Arkes, H. R., & Blumer, C. (1985). The psychology of sunk cost. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 35(1), 124-140.
- Cukier, W. L., Nesselroth, E. J., & Cody, S. (2007). *Genre, Narrative and the "Nigerian Letter" in Electronic Mail*. Paper presented at the 40th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS'07). Retrieved from <http://www2.computer.org/portal/web/csdl/proceedings/h#5>
- Dixon, R. (2005, 20.10.). 'I Will Eat Your Dollars'. *LA Times*, p. 3. Retrieved from <http://www.latimes.com/news/nationworld/columnone/la-fg-dollars20-2005oct20,0,4514097,full.story>

⁸ Scamming the scammers (ang. op. prev)

- Duffield, G. M., & Grabosky, P. N. (2001, March 2001). The psychology of fraud. *Trends and issues in crime and criminal justice*, no. 199, 1-6.
- Dutton, W. H., & Shepherd, A. (2004). *Confidence and risk on the Internet*. Oxford: Oxford Internet Institute.
- Dyruud, M. A. (2005). *I Brought You a Good News: An Analysis of Nigerian 419 Letters*. Paper presented at the 70th Annual Convention of The Association for Business Communication. Retrieved from <http://www.businesscommunication.org/conventions/Proceedings/2005/PDFs/07ABC05.pdf>
- Fischer, P., Lea, S., & Evans, K. (2008). *The Psychology of Scams: Provoking and Committing Errors of Judgement. Research for the Office of Fair Trading*. Exeter, UK: University of Exeter.
- Fraud Trends January - June 2009*. (2009). (Advisory). Washington, DC: National Consumer League.
- Langenderfer, J., & Shimp, T. A. (2001). Consumer vulnerability to scams, swindles, and fraud: A new theory of visceral influences on persuasion. *Psychology and Marketing*, 18(7), 763-783.
- Moses, A. (2009, 1.09.2009). Hardline Nigerian official pledges to arrest the 419 scammers. Retrieved 20.09., 2009, from <http://www.theage.com.au/technology/security/hardline-nigerian-official-pledges-to-arrest-the-419-scammers-20090901-f65d.html>
- Oyesanya, F. (2004). Nigerian Internet 419 on the Loose. Retrieved 28.09., 2009, from <http://www.nigeriavillagesquare.com/articles/femi-oyesanya/nigerian-internet-419-on-the-loose-13.html>
- Rusch, J. J. (1999). *The "Social Engineering" of Internet Fraud*. Paper presented at the Internet Global Summit - INET 99. Retrieved from http://www.isoc.org/isoc/conferences/inet/99/proceedings/3g/3g_2.htm
- SanJosé-Cabezudo, R., Gutiérrez-Arranz, A. M., & Gutiérrez-Cillán, J. (2009). The Combined Influence of Central and Peripheral Routes in the Online Persuasion Process. [Article]. *CyberPsychology & Behavior*, 12(3), 299-308.
- Zuckoff, M. (2005, May 15). Annals of Crime: The Perfect Mark. *The New Yorker*, pp. 36-42. Retrieved from http://www.newyorker.com/archive/2006/05/15/060515fa_fact?currentPage=all